

В. С. ПРОКОПЧУК (Кам'янець-Подільський)

70-річчя доктора історичних наук, професора І. С. Винокура

Іону Срульовичу Винокуру виповнилося 70 років. Більше половини з них — 37 років — він прожив у Кам'янці-Подільському. З ім'ям цього відомого історика-археолога пов'язане ґрунтовне й систематичне дослідження археологічних пам'яток Поділля.

Іон Срульович народився 4 липня 1930 р. в м. Ружині на Житомирщині. Коли йому виповнилося 6 років, сім'я переїхала до Житомира, щоб діти могли здобути освіту. В роки Великої Вітчизняної війни, перебуваючи в евакуації, Іон набув нових знань, вражень, способів виживання в екстремальних умовах, допомагаючи батькові — робітнику-жерстянику заробляти на хліб. Після повернення 1944 р. у визволений від окупантів Житомир він продовжив навчання у середній школі № 25, яку закінчив 1948 р.

Надалі — навчання на історичному факультеті Чернівецького державного університету (1948—1953 рр.), праця в Житомирському обласному краєзнавчому музеї (1953—1957 рр.), а також у Житомирському педагогічному інституті (1954—1956 рр.), 1957—1963 рр. — завідування історичним музеєм Чернівецького державного університету.

Ще навчаючись в університеті, 1949 р. І. С. Винокур вперше потрапив до археологічної експедиції Чернівецького краєзнавчого музею, яка під керівництвом Б. О. Тимошука досліджувала давньоруські пам'ятки літописного міста Василева (нині — с. Василів Заставнівського району Чернівецької області). Там він був фотографом, фіксував на плівку етапи та об'єкти розкопок. Саме відтоді він почав цікавитися археологією, а Бориса Онисимовича Тимошука вважає своїм першим учителем з методики проведення археологічних розкопок.

Дипломну працю на тему “Нові археологічні матеріали з історії Галицько-Волинської Русі” Іон Срульович написав на основі матеріалів, виявлених у 1951—1952 рр. експедицією Інституту археології АН УРСР під ке-

рівництвом В. К. Гончарова та В. Й. Довженка у літописному Галичі та розкопок давньоруського Ленківецького городища XII—XIII ст.

Ще працюючи в Житомирському обласному краєзнавчому музеї, Іон Срульович визначив напрями подальших археологічних досліджень. Крім давньоруських пам'яток, його цікавили старожитності Волині першої половини I тис. н. е. Вони були покладені в основу кандидатської дисертації, захищеної ним 1962 р., і його першої монографії, опублікованої 1960 р.

У 1957—1963 рр. Іон Срульович досліджував пам'ятки рубежу і першої половини I тис. н. е. на Буковині (Круглик, Киселів, Борівці), а також проводив розкопки на території Східної Волині, порубіжжя Волині й Поділля.

На запрошення ректора Кам'янець-Подільського педінституту І. С. Зеленьюка навесні 1963 р. Іон Срульович переїхав до Кам'янця-Подільського.

Молодий здібний учений швидко долав наукові й службові сходинки. У березні 1963 р. — асистент, листопаді — старший викладач, а 1966 р. він став доцентом. 1969 р. за конкурсом обраний завідувачим кафедрою історії СРСР і УРСР.

Однак вирішальним фактором зростання авторитету вченого була його діяльність археолога. У 60-х роках він вивчав поселення і могили чорняхівської культури в Ружичанці, Рідкодубах, Усті (Хмельницька область). У ці ж роки ним були відкриті слов'янські язичницькі капища-жертвовники з кам'яними антропоморфними ідолами (Ставчани, Бакота, Кремінна та ін.). У середині 60-х років разом з Е. М. Пламєницькою І. С. Винокур вивчав залишки давньоруського городища на території пізньосередньовічної фортеці в Кам'янці-Подільському. Це дало підстави порушити питання про існування дитинця стародавнього Кам'янця XII—XIII ст.

70-ті роки були присвячені дослідженню старожитностей літописної Бакоти на Дністрі, а також вивченню східнослов'янських пам'яток V—VIII ст.

1978 р. І. С. Винокур захистив докторську дисертацію на тему “Історія та культура чорняхівських племен лісостепоного Дністро-Дніпровського межиріччя (перша половина I тис. н. е.)”. Основні її положення були викладені в монографії “Історія та культура чорняхівських племен” (К., 1972. — 178 с.).

1980 р. Іону Срульовичу присвоєно звання професора, а 1981 р. — почесне звання Заслуженого працівника вищої школи Української РСР.

1985 р. побачила світ його монографія про історію лісостепоного Подністров'я та Південного Побужжя (Київ—Одеса, 1985. — 125 с.).

У 70—80-ті роки він брав участь у стаціонарних дослідженнях на поселенні східних слов'ян V—VIII ст. поблизу с. Бернашівка Могилів-Подільського району Вінницької області. Одним з їх важливих результатів стала монографія ювіляра “Слов'янські ювеліри Подністров'я” (Кам'янець-Подільський, 1997. — 200 с.). Попереду введення до наукового обігу всіх матеріалів, пов'язаних з дослідженням Бернашівки.

1994 р. вийшла з друку монографія І. С. Винокура і П. Горішнього про Бакоту (К., 1994. — 363 с.). Цього ж року І. С. Винокур у співавторстві з Д. Я. Телегіним опублікував навчальний посібник для історичних факультетів вузів з археології України (К., 1994. — 312 с.).

У 1996 р. опублікована книга І. С. Винокура і С. В. Турчанінова “Давня і середньовічна історія України” (К., 1996. — 220 с.). Цей навчальний посібник визнаний одним з кращих в Україні, автори отримали грант Міжнародного фонду “Відродження”. 1997 р. в Києві видано колективну

монографію “Археологія доби українського козацтва XVI—XVIII ст.”. Одним з авторів цієї праці є Іон Срульович.

У 2000 р. побачила світ книга І. С. Винокура “Черняхівська культура: витоки і доля” (Кам’янець-Подільський, 2000. — 376 с.).

Серед його науково-популярних праць — книжки-путівники по Кам’янець-Подільському державному історико-архітектурному заповіднику, опубліковані в співавторстві з Г. М. Хотюном, ряд статей в часописах, що пропагують пам’ятки історії та культури Поділля. Загалом перу дослідника належить кілька сотень книг, статей у наукових виданнях, рецензій тощо.

Протягом 1997—2000 рр. І. С. Винокур разом з своїми учнями В. І. Якубовським, О. І. Журком, В. П. Мегеєм провели розкопки на місці городища літописного болхівського міста Губина, що в Старокостянтинівському районі Хмельницької області. Виявлено цінні матеріали з історичної топографії, конструкцій фортифікаційних споруд, житлових будинків. Планується продовжити дослідження Губина і в наступні роки.

Наукові здобутки вченого характеризують не тільки значна кількість проведених ним археологічних експедицій, обсяг виданих наукових праць, а й підготовка молодого покоління. Іон Срульович — уважний і доброзичливий наставник — виховав групу вчених-археологів, які дотримуються теоретичних, організаційно-методичних принципів та ідей свого учителя і розвивають їх. Будучи членом спеціалізованої вченої Ради при Інституті археології НАНУ, професор І. С. Винокур виступав опонентом 20 кандидатських і 13 докторських дисертацій.

Широкий діапазон інтересів професора І. С. Винокура характеризують його міжнародні зв’язки, участь у наукових форумах з питань археології. З 1965 по 1996 р. він був учасником семи міжнародних наукових конгресів (Варшава, Берлін, Братислава, Софія, Прага, Київ, Новгород), ряду симпозіумів (Софія, Рига, Псков). Ювіляр читав спецкурс “Черняхівська культура” для студентів Люблінського університету, опублікував у виданнях цього вузу кілька статей з проблем слов’янської археології. 1992 р. він був нагороджений медаллю “Другу Люблінського університету ім. Марії Кюрі-Склавдської” за плідну співпрацю з співробітниками кафедри археології Польщі цього університету. І. С. Винокур має наукові праці, опубліковані в Кракові, Берліні, Софії, Москві, Санкт-Петербурзі.

Іон Срульович — один із зачинателів повоєнного краєзнавства на Волині, Буковині, Поділлі. У 60-ті роки він опрацював археологічну частину нарисів і довідок хмельницького тому “Історії міст і сіл Української РСР”, був співавтором нарисів про м. Кам’янець-Подільський, Чемерівці. 1964 р. разом з С. К. Гуменюком очолив обласне історико-краєзнавче товариство, а 1965 р. започаткував проведення подільських історико-краєзнавчих конференцій, яких за 35 років відбулося 9. Цього року відбудеться X наукова історико-краєзнавча конференція, присвячена 55-й річниці Великої Перемоги. 1990 р. І. С. Винокур був серед фундаторів Всеукраїнської спілки краєзнавців як делегат від Хмельниччини. Він брав участь у роботі II з’їзду Всеукраїнської спілки краєзнавців, обраний до складу її правління. Тільки в 90-ті роки вчений брав участь у науково-краєзнавчих конференціях у Києві, Житомирі, Харкові, Луцьку, Хмельницькому, Меджибожі, Старій Синяві, Дунаївцях. Іону Срульовичу присвоєно звання Почесного члена Всеукраїнської спілки краєзнавців.

Понад 30 років професор очолює кафедру історії Східної Європи та археології, є мудрим наставником молодших колег — членів кафедри.

Ювіляр бере активну участь у різних науково-організаційних заходах. Він — член Спеціалізованої Ради по захисту докторських і кандидатських дисертацій Інституту археології НАНУ, член редакційної колегії журналу “Археологія”, обраний до складу ради Українського національного комітету Міжнародної унії слов’янської археології.

У 1997 р. І. С. Винокура обрано академіком Академії наук вищої школи України, цього ж року ювіляр став лауреатом хмельницької обласної премії ім. Ю. Сіцинського за значну науково-дослідницьку, викладацьку, археологічну діяльність, розвиток історичного краєзнавства, збереження і популяризацію пам’яток історії та культури. Новостворена Всеукраїнська академія історичних наук 1999 р. обрала його своїм дійсним членом.

4 липня 2000 р. відбулося урочисте засідання ради історичного факультету Кам’янець-Подільського педуніверситету, присвячене ювілею І. С. Винокура. Його привітали ректор, друзі, колеги й учні з Кам’янця-Подільського, Хмельницького, Києва, Львова, Житомира, Чернівців, Вінниці, Тернополя, Дунаївців. Надійшли також численні письмові вітання. До ювілею видано бібліографічний покажчик праць І. С. Винокура.

З роси і води Вам, дорогий Іоне Срульовичу!